

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

J. C. Schaeffer, Apeldoorn

Een huisbezoek-verslag (1)

Maleachi 1:1-5

Het kleine boekje van de profeet Maleachi zou je een 'huisbezoekverslag' kunnen noemen, waarin ò de profeet ò het volk uitgebreid aan het woord komen. In een zevental gesprekken gaat Maleachi diepgaand in op Israëls geloofsleven. Het optreden van de profeet Maleachi valt in de tijd na de ballingschap.

De teruggekeerde Joden waren aanvankelijk met veel geestdrift begonnen aan de wederopbouw van de tempel en van Jeruzalem, daarbij bemoedigd door mannen als Hagai en Zacharia, die het volk weidse perspectieven boden. Maar men kreeg nogal wat teleurstellingen te verwerken. Politiek bleef men afhankelijk van buitenlandse machten. En ook economisch ging het bar slecht. Het land werd geteisterd door droogte, ziekten in het gewas en sprinkhanen.

Identiteitscrisis

Door dit alles raakte Israël in een identiteitscrisis. Ze kwamen met zichzelf overhoop te liggen. Ze meenden het volk van God te zijn. Maar alles schijnt dat tegen te spreken. Ze vragen zich af wat de zin van hun godsdienst is en wat er terecht komt van de mooie beloften van hun profeten.

En van lieverlee raakt Israëls geloofsleven door en door verziekt. De tempeldienst raakt verwaarloosd. Het volk brengt ondeugdelijke offers (1:7, 8) en de priesterschap laat dat toe. Op de tienden voor de eredienst wordt zwaar bezuinigd (3:8 vv). Het huwelijks- en gezinsleven raakt in diep verval (2:10 vv) en de broederschap valt uiteen. Rijken buiten armen uit (3:5). De band met God wordt niet ervaren en daarom niet beleefd.

Geloof contra ervaring

Het eerste wat Maleachi het volk in deze situatie te zeggen heeft, is, dat de HEERE hen liefheeft. Dat God in zijn liefde voor het volk niet in het minst veranderd is. Ik heb u lief-

gehad, zegt de HEERE. En Hij heeft hen nog lief.

Maar daar zijn de Joden niet zomaar van overtuigd. Moedeloos en weerbarstig sputteren ze tegen: En waar mag dat dan wel uit blijken? Wat is dat voor een liefde die hen zo in de misère laat?

Een merkwaardig actuele vraag. Ook vandaag ligt deze vraag velen voor in de mond. Want wat merk je van Gods liefde? Als gekeken wordt naar de situatie van kerk en wereld of als we als enkeling ons levenslot in ogenschouw nemen, dan hebben we zo onze twijfels. Gods beloften zijn wondermooi. Maar wat komt ervan terecht? We staan voor de kloof tussen geloof en ervaring.

Geloof en verkiezing

God beantwoordt Israëls vraag bij monde van Maleachi met een tegenvraag: Was niet Esau Jakobs broeder? Toch heb Ik Jakob liefgehad, maar Esau heb Ik gehaat. Eigenlijk gaat God op Israëls vraag niet in. Hij gaat niet op allerlei tekenen wijzen om zo zijn liefde te bewijzen. Maar Hij wijst op het ondoor-

Inhoud

- 329 J. C. Schaeffer,
Een huisbezoek-verslag (1)
- 330 J. M. Mudde,
Evenwichtig evangelisatie-
werk (1)
- 332 D. W. L. Milo,
De nieuwe aarde
- 333 H. Algra,
Geloven we het wel? (6)
- 334 J. Meulink,
Abraham Kuiper, 150 jaar
geleden geboren
- 335 P. C. van Wijk,
Terloops...

zichtige en onbegrijpelijke geheimenis van Israëls verkiezing. Waarom koos God Jakob uit i.p.v. Esau? Is die keuze natuurlijk en vanzelfsprekend? Nee, dat is Gods koninklijke vrijmacht geweest. God bepaalde zijn keuze nog voordat de kinderen geboren waren, dus nog voor ze goed of kwaad gedaan hadden (Rom. 9:11). En God bleef trouw aan deze keus. Hij bleef voor Jakob kiezen, ook al ontpopte deze zich als bedrieger. God bleef Israël kiezen, ook al trapte het Hem voortdurend op het hart.

Verkiezing vraagt om verwondering

Hier past maar één reactie: dankbare verwondering. We hebben immers geen recht op Gods liefde. God is het toch niet aan ons verplicht? Verdienen we dan tekenen van zijn liefde?

Deze manier van denken ligt ons totaal niet. Als we tegenslagen te verwerken krijgen zijn we veel eerder geneigd te denken: waaraan hebben we dat verdiend! We vinden voorspoed vaak veel vanzelfsprekender dan te-

genspoed. Maar in wezen hebben we nergens recht op.

Waarom staat Jakob niet in plaats van Esau? Waarom gaat Gods liefde uit naar Jakob en niet zijn haat? Toch heeft God Jakob liefgehad en Esau gehaat.

Dit is wel één van de meest omstreden woorden uit de Bijbel. Volgens mij hoeven we toch niet te denken dat God al in zijn woord tot de zwangere Rebekka Esau heeft voorbestemd voor de hel.

We moeten ons realiseren dat het woord 'haten' in de Bijbel niet altijd de puur negatieve betekenis heeft die wij eraan geven. Vaak betekent het niet meer dan 'iemand op de tweede plaats zetten'. Zo lezen we in Gen. 29:31 in de Statenvertaling dat Jakob Lea haatte. Maar de kanttekeningen zeggen dan al, dat het woord 'haten' soms wordt gebruikt voor 'minder liefhebben'.

En Jezus heeft eens gezegd (Luk. 14:26), dat we onze ouders en familieleden en vrienden moeten haten als we Hem willen volgen. Het is zonneklaar dat hier alleen bedoeld kan zijn, dat we dezen niet mogen liefhebben boven Hem. Nu, zo gaf God in zijn verlossingsplan de voorkeur aan Jakob boven Esau. En als Esau zich naar dat plan had willen voegen, was hij in Jakob ook deelgenoot geworden van het heil. Maar Esau heeft dat niet gewild, evenmin als zijn nakomelingen, de Edomieten. Edom heeft het broedervolk Israël de eeuwen door vijandig bejegend. En toen Israël in ballingschap werd gevoerd wreef Edom zich in de handen. Over die weinig fraaie rol van Edom lezen we bij Obadja. En zo heeft Edom zich uiteindelijk Gods haat in de meest verschrikkelijke vorm op de hals gehaald. Edom zal worden verwoest en geen herstel meer zien. (vs. 4).

En wat moet nu Jakobs reactie zijn? Op zijn beurt vol leedvermaak Edom toeroepen: Net goed? Is er voor Israël ook maar enige reden om bij Maleachi's profetie over Edom glimlachend vast te stellen: Wij zijn in Gods ogen dan toch maar de 'ware Jakob'?

Nee, laten ze zich herinneren wat Amos ooit eens heeft gezegd (Amos 9:7-10). Er is geen enkele reden om te roemen, alleen tot verwondering.

Verwondering leidt tot verootmoediging

Niets is onbegrijpelijker dan Gods liefde voor ons. De hoofdoorzaak van de geloofscrisis van Israël in Maleachi's tijd is het ontbreken van de „vreze des HEEREN”, het besef van de

oneindig grote afstand tussen God en ons.

Die vreze Gods ontbreekt bij ons ook maar al te veel. We doen vaak alsof we met God op voet van gelijkheid om kunnen gaan. We gaan vanzelfsprekend uit van zijn liefde. En we zullen zelf wel even zeggen hoe God ons moet liefhebben, en waar en wanneer en door wie of wat. En als God ons niet op die manier liefheeft, dan begrijpen we Hem niet meer. Dan vinden we Hem oneerlijk. En dan roepen we Hem ter verantwoording: Hoor eens even, beste God – klopt dit of dat wel met uw veelgeprezen liefde? Ik had het me toch wel anders voorgesteld.

Maar is dat juist niet vaak onze fout? We maken ons van Gods liefde een bepaalde voorstelling, een beeld – een

afgodsbeeld. En we verlangen, dat God ons zal liefhebben naar ons beeld van God.

Maar Maleachi wijst ons dan onze plaats onder God. Ik heb u liefgehad, zegt de HEERE. En nergens is dat duidelijker geworden dan op Golgotha (zie Rom. 8:31 vv). In Christus, die zich in onze plaats heeft laten verwerpen en Gods eeuwige toorn onderging.

Daarom – ook al is in ons eigen leven misschien het bewijs van Gods liefde nog niet geleverd of nog niet opgemerkt, laten we komen tot de vreze des HEEREN. Dat betekent: ophouden met direkt klaar te staan met onze eisen en oordelen. En in plaats daarvan ons volledig aan Hem uitleveren in aanbidding en vertrouwen, vol verwondering dat God ons liefheeft.

J. M. Mudde, Breukelen

Evenwichtig evangelisatiewerk (1)¹⁾

Kort na de buitenverbandzetting lezen we in het jaaroverzicht van één van onze gemeenten: „Op de vraag of (door ons) iets gedaan is aan evangelisatie zal het antwoord moeten luiden – zoals meestal antwoorden luiden wanneer in de classis een desbetreffende vraag aan de verschillende kerken gesteld wordt: *geen direkte evangelisatie...*”²⁾.

Wie zich verdiept in het evangelisatiewerk van onze kerken voor 1968 zal toegeven, dat dit citaat een goede typering van heel de situatie is: hoewel uitzonderingen aanwijsbaar zijn is de gerichtheid hoofdzakelijk binnenkerkelijk.

Na de breuk vindt er echter een kentering plaats, overigens ook binnen de Geref. Kerken (Vrijg.)! In het denken en doen van onze gemeenten zien we het evangelisatiewerk een steeds centralere plaats innemen. Momenteel houden vele kerken zich bezig met georganiseerd evangelisatiewerk. Een m.i. verheugende inhaalmanoeuvre. Of we het bij deze positieve waardering moeten laten...?

Eén van de konklusies die ik geneigd ben uit het onder noot 1 genoemde onderzoek te trekken is, dat de huidige omgang met evangelisatiewerk onder ons mank gaat aan een zekere eenzijdigheid. Waaraan namelijk denkt de gemiddelde Nederlands Gereformeerde bij het woord „evangelisatiewerk”? Aan het organiseren van een wervende activiteit. Zo stelden we aan de scriba's van onze kerken de volgende – breed geformuleerde – vraag: „Welk beleid voert de kerkeraad om de gemeentelieden te stimuleren en toe te rusten tot het benaderen van de hen omringende on-

gelovigen met het evangelie?”. Steevast antwoordden de scriba's uit de gemeenten met georganiseerd evangelisatiewerk: „Er is een Evangelisatie Commissie”. Hieruit blijkt, dat de eerste associatie bij het woord „benaderen van buitenstaanders met het evangelie” voor zeer velen „gemeentelijk-georganiseerd evangelisatiewerk” is.

Meerdere voorbeelden uit de enquête zouden dit kunnen aantonen.

Het is de vraag of dit een evenwichtige omgang met evangelisatiewerk is. Reikt de Schrift niet veel meer vormen van evangelisatiewerk aan?

In een tweetal artikelen, die de vorm van een uitgewerkte Schriftstudie hebben, hoop ik een viertal kanten aan het evangelisatiewerk naar voren te brengen, die mogelijk aanleiding kunnen zijn voor een evenwichtiger omgang met evangelisatiewerk.

Het gemeente-zijn

Het eerste wat in gedachten mag komen bij het woord „evangelisatiewerk” is m.i.: gemeente-zijn. Te denken valt aan een werkelijk functioneren van de gemeenschap der heiligen. De vrucht van de Geest – liefde, blijdschap, vrede enz. – die gestalte krijgt in het gemeentelieven is van direkt evangelisatorisch belang.

Ter ondersteuning van deze stelling

gaan we in op Psalm 67. We zullen dan zien, dat bovengenoemd gegeven zich zowel in kritische als in bevrijdende zin laat uitwerken.

Om met het eerste te beginnen: in Psalm 67: 2, 3 lezen we:

„God zij ons genadig en zegene ons,
Hij doe zijn aanschijn bij ons lichten;
opdat men op aarde Uw weg kenne,
onder alle volken Uw heil.”

De dichter spreekt uit: moge God ons zegenen, *opdat* de aarde kenne.

Hij ziet de ontvangen zegen hier als middel waarmee God op de volken mikt. Zegen is geen doel in zichzelf – zo staat het hier geformuleerd – maar „slechts” middel. Zo vol is de dichter van de volkeren, dat hij hier enkel met het oog op hen over de zegen spreekt. Hoewel deze woorden op zich niet kritisch bedoeld zijn kan er wel een kritiek van uit gaan. Het is heerlijk om de gemeenschap der heiligen te mogen ervaren als een eiland van rust temidden van de kolkende wereldzee. Wat een zegen is dat! Deze zegen kan echter zozeer doel in zichzelf worden, dat we al te introvert worden, dat we onszelf losmaken van het verband waarin God ons tot de wereld gesteld heeft. De gemeente ontvangt de zegen – de vrucht van de Geest – echter mede in het perspectief „Dat de volken U loven, o God, dat de volken altgeder U loven” (:4, 6). Zo bezien werkt Psalm 67 kritisch in op de wijze waarop wij met ons gemeente-zijn om kunnen gaan.

In Psalm 67 zit echter ook een heel bevrijdend element. In vers 8 vinden we het gezegend worden opnieuw in relatie met de volkeren gebracht. Zij het niet op de wijze zoals het N.B.G. dat aangeeft. Het N.B.G. vertaalt :8 precies als :3: „God zegent ons, *opdat* alle einden der aarde Hem vrezen”. Het hebreuws legt echter wel degelijk een accentsverschil, zodat we beter kunnen vertalen: „God zegent ons, en alle einden der aarde zullen Hem vrezen”.

De strekking van het vers verandert wel door deze vertaling. Nu spreken de slotwoorden vol vast vertrouwen uit, dat het gezegend worden overtuigingskracht in zich heeft. Spreekt :3 uit, dat Gods zegen het kennen van God onder de volken bedoelt, :8 spreekt uit dat Gods zegen de vrees voor God onder de volken vanzelfsprekend met zich meebrengt.

Gods zegen spreekt voor zich.

Een heel mooi voorbeeld hiervan is de eerste christen-gemeente te Jeruzalem. Hand. 2:41-47 spreekt van wonderen en tekenen, het alles gemeenschapelijk hebben, het uitdelen aan allen, het eendrachtig verblijven in de tempel, het breken van het brood aan huis, het gebruiken van de maaltijden met blijdschap en het loven van God. Het gevolg is, dat de gemeente in gunst komt te staan bij het hele volk.

En zo kan deze overgave aan God en

aan elkaar een middel worden om de Kerk uit te breiden. De onderlinge betrokkenheid blijkt van direkt missionair belang.

Dit is een bevrijdend gegeven. Juist nu onder ons de drang zo groot is om gemeentelijk-georganiseerd evangelisatiewerk te doen. Het gevolg van deze drang kan een kramphouding zijn. Als of een gemeente pas dan missionair is wanneer ze het evangelisatiewerk organiseert. Het gevolg hiervan is, dat we onszelf heel gauw al te introvert vinden. Mogelijk zelfs gaat onze betrokkenheid op de gemeente gepaard met schuldgevoelens: ben ik soms op een oneigenlijke manier bezig?

Bevrijdend is het dan om te zien, dat de betrokkenheid op de gemeenschap der heiligen, het gezamenlijk ontwikkelen van de vrucht van de Geest, een belofte in zich draagt: ...en alle einden der aarde zullen vrezen.

Het door laten werken van de vrucht van de Geest in het leven van de gemeente is van missionair belang. Laten we er gerust tijd voor nemen!

Prediking en eredienst

De wekelijkse eredienst met z'n Woordverkondiging is een volgend middel van evangeliserend bezig zijn. M.i. is het zelfs zo, dat de gewone eredienst een beter middel is dan de „buitengewone” evangelisatiediensten!

Van belang is 1 Kor. 14:23-25: „indien dan de gehele gemeente bijeengekomen is en allen in tongen spreken, en er komen toehoorders of ongelovigen binnen, zullen zij niet zeggen dat gij wartaal spreekt? Maar als allen profeteren en er komt een ongelovige of toehoorder binnen, dan wordt hij door allen weerlegd, dan wordt hij door allen doorgrond, het verborgene van zijn hart komt aan het licht en hij zal zich ter aarde werpen, God aanbidden en belijden, dat God inderdaad in uw midden is”. Het boeiende van deze versen is, dat de inrichting van de samenkomst ter wille van de toehoorders en ongelovigen gewijzigd moet worden.

Aan het publiek karakter van de samenkomst ontleent Paulus zijn argument om de invloed van tongentaal in de samenkomst terug te dringen ten voordele van de profetie. De korinthische inrichting van de samenkomst was een sta-in-de-weg om ongelovigen te bereiken. Daarom moest er wat aan veranderd worden. Gods Woord moet niet in wartaal, maar in voor buitenstaanders toegankelijke bewoordingen verkondigd worden.

Vervolgens legt Paulus een accent op het „ontdekkende” karakter van de profetische prediking. De profetie is „relevant” voor de toehorende mens, hij herkent zichzelf daarin. Uit Paulus' woorden blijkt, dat door de profetie de toehoorder voor een glasheldere spiegel geplaatst wordt. De goddeloze zondaar in die mens komt aan het licht, wordt geplaatst voor Gods troon en uitge-

dreven naar het kruis van Christus. Relevante prediking is Christusprediking! Het gaat hier dus niet om infantiele of modernistische prediking. Het gaat om een prediking waardoor de „naakte mens” – niet alleen de kerkmens of de toegewijde christen – bekritiseerd en opgebouwd wordt. Betekent dit nu, dat we van de wekelijkse samenkomsten evangelisatie-diensten moeten maken? En dat we elk kerkelijk taalgebruik afschaffen? Dat is niet alleen onmogelijk, maar ook hoogst onverstandig. Primair dient de eredienst de gemeente van Christus op te bouwen. Dit neemt echter niet weg, dat we het feit, dat de kansel midden in de wereld staat wel gestalte moeten proberen te geven.

Waarom zouden we niet beginnen met het inbouwen van „missionaire momenten” in de dienst? Niet een onnatuurlijk aanspreken van de ongelovige mens, maar wel een moment van verwoording, waarin héél de gemeente – van jong tot oud, van gelovig tot ongelovig – zich in kan herkennen? Ook de hele sfeer in de dienst is van belang: is die dusdanig, dat ook buitenstaanders zonder enige schroom meegenomen kunnen worden door familie en vrienden, omdat ook zij zich thuis zullen voelen en omdat er ook voor hen „iets te halen valt”? Te denken valt ook aan de wijze waarop we de bijbeluitleg verwoorden. Zonder aan kracht in te boeten moet het mogelijk zijn middels creatieve, beeldrijke taal niet alleen de bijbelkenners tevreden te stellen.

Hoe de uitwerking ook is, de vraag naar het missionair gehalte van onze kerkdiensten lijkt een vraag, die we onder ogen zullen moeten zien.

1) Deze artikelen zijn een eerste uitwerking van een onderzoek dat ondergetekende binnen de Ned. Geref. Kerken deed naar het evangeliserend bezigzijn van onze kerken. Dit onderzoek vond plaats in het kader van de doktoraalstudie aan de „Theologische Hogeschool van Chr. Geref. Kerken te Apeldoorn” onder begeleiding van Prof. Dr. W. H. Velema. Gezien het nog niet behalen van het doktoraal vormen deze artikelen meer de prolegomena op dan de inhoud van de skriptie.

2) Ds. J. H. Kamerbeek in „Het kerkblad van de Gereformeerde Kerk te Apeldoorn en omgeving”, 7 maart 1969.

Het artikel van P. J. van Kampen „Het Nieuwe Tijdperk” blijft overstaan tot volgende week.

De nieuwe aarde

Krantenlezen is geen plezierige zaak, vindt u wel? Eigenlijk wordt het papier geheel of hoofdzakelijk gebruikt om ons narigheden te vertellen. Oorlogen, ruzies, rampen, schandalen, dreigingen, vervuilingen, demonstraties, stakingen en heel de rest. Nooit eens een bericht van een mens, die zich bekeerde, of iemand die God prijst vanwege zijn genezing. En wat doen we met die berichten? Waar of onwaar, ze zijn niet geschikt om ons gelukkig te maken.

U kunt de televisie natuurlijk op nul zetten en van krant veranderen. U kunt uw huis tegen inbraak beveiligen en uw leven plus eigendommen verzekeren. U leeft er niet gelukkiger door. We zitten op deze vrij volgeboekte aarde en we moeten samen verder. De zeespiegel staat over 40 jaar een paar meter hoger dan vandaag en een derde van ons land zal weer blank staan – voor eeuwen. De naamloze grondvervuiling gaat door en ons drinkwater zal schaars worden. Dat betekent een sterke vermindering van de hygiëne, een explosieve groei van oude en nieuwe ziekten.

Intussen kijken we niet veel verder dan onze neus lang is. Op basis van richtlijnen, aangenomen in de Europese Economische Gemeenschap, produceren we melk en boter, kaas en eieren, blank kalfsvlees en miljoenen braadkippen. Wij bouwen boterbergen, incasseren de ons komende subsidies en verkopen onze voedseloverschotten tegen afbraakprijzen aan landen, die slecht of niet betalen. Wij trachten hongerlanden te helpen, ook als deze nooit leren zichzelf te helpen. Wij discrimineren landen, die niet met ons in de pas lopen en beantwoorden geweld met geweld. Een mensheid, die gegeteld wordt door eigen seksualiteit, betwist aan het stomme dier zijn instincten.

Wij zien bossen ondergaan door de industriële zure regen en laten onze heidevelden vernielen door tankoefeningen. Wij bevissen de zeeën bij het leven, wetend dat deze bronnen eenmaal uitgeput zullen zijn. Wij lozen ons vuil in dezelfde zeeën, waaruit wij ons overdadig voedsel vissen. Wij beschermen de zeehond, die per jaar een scheepslading vis opeet. Wij kweken de vos in dierenrijk Nederland. Wij schieten op de jagers, die veel meer dan andere natuurbeschermers voor de fauna instaan. Wij zien met welbehagen de Green Peace in volle zee de vuilverbrandingsschepen hinderen. Wij vergrijpen ons aan de levende have van medemensen: laten kippen, konijnen, fasanen en kalkoe-

nen „vrij” en bekommeren ons verder niet om hun lot.

—o—

Waarom eigenlijk?

Aan de ene kant heerst de economische bezetenheid om uit alles geld te slaan: uit goederen, uit gewassen, uit landbouwprodukten, uit levende dieren. Aan de andere kant gaat het medegevoel met de verongelijkte schepping opspelen in een mate, die verontrustend is. Geslepen verstand en verstandeloos gevoel – beide levensgevaarlijk. De technologie, toegepast op Gods schepping, is ontaard van een koninklijk regiem tot een barbaars materialisme. De onderkoning Gods is een slechte rentmeester gebleken.

Geen wonder, dat er een wal wordt opgeworpen om dit gruwelijk schip te keren. Maar die wal, gebaseerd op dezelfde autonoom-menselijke premissen, is een onbetrouwbare wal. De ontwikkeling leert het: de van God vreemde mens kan zijn tijdgenoot wel met „vreedzame” wapens te lijf gaan, maar de aarde wordt meer en meer woest en ledig, een chaos. Wat moeten onze kleinkinderen daar straks nog mee aan?

Als het christendom, het christelijk wetenschappelijk denken, een woord voor de wereld meent te hebben, is het hoog tijd om te luisteren. Zijn het niet juist de christenen, die vastelijk geloven in een herschepping, in de komende nieuwe aarde? „Ziet, Ik maak alle dingen nieuw”, zegt Hij die op de troon zit. Nu, geloven zonder werken is waardeloos, leerde ons Jacobus.

—o—

De Stichting voor Reformatorische Wijsbegeerte, die al aan zes universiteiten in ons land een leerstoel instelde (in Utrecht, Groningen, Delft, Eindhoven, Leiden en Amsterdam) organiseerde eind september met hulp van de Christelijke Boeren- en Tuindersbond ook een bijzondere leerstoel te Wageningen. Dat is aan de Landbouwuniversiteit. En het is de onder ons bekende professor dr ir E. Schuurman, die deze taak op zich nam, na enkele jaren aldaar gastcolleges te hebben gegeven.

Wat kan – zo vraagt u – de christelijke filosofie nu aan boeren, burgers en buitenlui verkopen?

Veel. Zij kan en moet aan hen, die dagelijks in de schepping – creatie, groei, vruchtzetting, recreatie – werkzaam zijn, een dieper blik geven in de natuurlijke processen, die helemaal niet vanzelf gaan. Zij kan en moet de technocratie van de godloze mens aanpakken, waar deze chaotisch geworden is. Zij

kan en moet eerbied, liefde voor het leven eisen, voor de levende plant, het levende dier: schepselen in de hand van onze hemelse Vader, aan het kruis in eigendom verworven door onze Heiland.

Zij kan en moet voorts de verantwoordelijkheid aanwijzen van de rentmeester van flora en fauna tegenover de Bron des Levens, aan wie wij verantwoording verschuldigd zijn. Zij kan en moet de technologie bevrijden uit haar wetenschappelijk hoogstandje, en haar confronteren met de eeuwige wetten, die zich welven hoog boven ons technisch en economisch gescharrel.

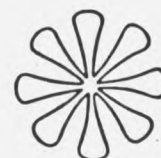
De land- en tuinbouw is van familiebedrijfjes uitgegroeid tot een verbijsterende grootschaligheid. De veeteelt is een massaproductie geworden. De wetenschap bezint zich op enorme vergrotingen van de produktie – zonder de wegen te zoeken, langs welke de overproduktie – aan arme landen ten goede komt. Hier moet met de wijsheid van Mozes' wetten gestreden worden tegen de verloedering van Gods eigendommen.

—o—

Strijden kan men ook op vriendelijke wijze. Professor Schuurman is een vriendelijk mens, die met een glimlach plus overtuigende argumenten zijn man kan staan. Hem is veel toevertrouwd, van hem wordt veel gevraagd.

We kunnen niet verwachten, dat binnen tien jaar deze aarde haar natuurlijk evenwicht zal hebben herkegen. Maar we weten wel, dat de stem van de Schrift, dat is de stem van onze schepper, zal klinken in collegezalen, zal echo-en in jongemensenharten. En er is een begin gemaakt met een wetenschappelijke bezinning op de heilloze weg, die de mensheid, in slavernij van geld en techniek, is ingedwaald.

Als wij bidden „Uw koninkrijk kome” (Laat het elke dag zijn, tot de dag aanbreekt) is voortaan ook het werk van prof. Schuurman in uw bed begrepen. De aarde is aan de kinderen der mensen gegeven, om die te bouwen en te bewaren. En wanneer wij het Woord horen en doen komt daar een nieuwe aarde.

Geloven we het wel? (6)

In het vorige nummer werd opgemerkt dat het aksent van de geloofsoverdracht in onze tijd (weer) meer bij het gezin is komen te liggen. De vraag werd gesteld of we ons dat wel in voldoende mate hebben gerealiseerd, en of we niet te gemakkelijk hebben 'gerekend' op de positieve invloed van allerlei christelijke organisaties. Deze week opnieuw de vraag of we ons in ons denken over kerkverlating niet teveel laten afleiden van het hart van de zaak waar het werkelijk om gaat.

Traditie of vernieuwing?

Bij de discussie over kerkverlating wordt er nogal eens op gewezen dat in vroeger jaren veel minder mensen de kerk de rug toekeerden. Indirekt draagt deze gedachte dan vaak nog een andere stellingname met zich mee: het zouden juist de *veranderingen* in de kerk zijn die de grootste rol spelen bij de kerkverlating. Dit kan zelfs een argument worden dat gebruikt wordt tegen iedere verandering in kerk en eredienst. Wie op die manier de traditie als hefboom tegen veranderingen gebruikt, laat zich in wezen ook leiden (zij het in omgekeerde richting) door de huidige cultuur. Deze oneigenlijke argumentatie kan gevaarlijk zijn, omdat het gemakkelijk de aandacht van belangrijkere oorzaken van kerkverlating afleidt. Ook de traditie – die misschien tijdelijk veiligheid biedt – kan uiteindelijk de kerkverlating niet tegengaan. In die tradities is de identiteit van de kerk ook niet geworteld. De herkenbaarheid moet blijken uit het luisteren naar Gods Woord (de les in stilte), het leven door de Geest, en de wijze van omgang met elkaar.

In dit verband moet trouwens evenzeer worden opgemerkt dat ook het voortdurend veranderen en vernieuwen de jongeren niet vanzelfsprekend binnen de kerk houdt. Ook die gedachte leidt af van datgene waar het werkelijk op aan komt. Ook dan dreigen we te spreken voordat we in stilte geluisterd hebben. Beide invalshoeken – traditie en vernieuwing – kunnen haast een geloof worden waarop de mens zijn vertrouwen zet.

De vrijgemaakt-gereformeerde ds C. van der Leest (1) merkt op dat de kerk dan van geloofs-eenheid tot denk-eenheid kan worden. Mensen verstarren in hun denken en wijzen iedere andere mening direkt af. De emotioneel geladen discussies die hier het gevolg van kunnen zijn ontmoedigen helaas maar al te vaak jongere en oudere gemeenteleden...

Doorleefd geloof

Uit het onderzoek van Van der Ploeg is duidelijk geworden dat gewoonten-zondermeer onvoldoende zijn om de jongeren de betekenis van het geloof te

doen ervaren. We zullen ons bewust moeten zijn van de betekenis van die gewoonten. Ook zal voor een jongere generatie duidelijk moeten zijn welke betekenis het geloof voor de ouderen heeft. Het gaat bij het geloof wel om kennis (God dienen met mijn verstand), maar evenzeer om het hart. Geloof is niet hetzelfde als een denkpatroon, een doorwrocht en kloppend systeem. „*Ik kan een gedrevene zijn, een gereformeerd geweldenaar, een hartstochtelijk reformator, terwijl ik toch het kruis van de Here Jezus, Hemzelf als de gekruisigde Heiland, niet gevonden heb als het centrum van mijn boodschap*” (2). Daar waar de overdracht van het geloof niet meer is dan het verwoorden van een aantal leerstellingen en morele leefregels wordt de betekenis van dat geloof niet overgedragen. Geloofsoverdracht betekent niet in de eerste plaats: spreken over het geloof, maar spreken *vanuit* het geloof.

Kritiek op de dominee

Wanneer aan een jongere generatie de betekenis van het geloof wordt overgedragen, zal die overdracht geworteld moeten zijn in dankbaarheid (vgl. Deuteronomium 6 vers 20 tot 23).

Helaas is de praktijk van het kerkelijk leven nogal eens anders. De voortdurende kritiek op de dominee, de kerkeraad, de organist, de gang van zaken in de eredienst en in de kerken in het algemeen kan de indruk wekken dat het geloof eerder een last is, dan iets waardevols. Als deze kritiek een overheersend patroon wordt in het gezin – dat kan ook de tragiek zijn van een kerk-scheuring – wordt het beeld van God gemakkelijk verduisterd, en de betekenisvolle overdracht bemoeilijkt. Het voorgaande betekent uiteraard niet dat alle kritiek maar ingeslikt moet worden; wel dat we er – zeker in de nabijheid van kinderen – uitermate voorzichtig mee moeten zijn, en dat we moeten proberen in ons spreken over geloofszaken de dankbaarheid te doen overheersen.

Een persoonlijke God

In de huidige (vak-)literatuur kan steeds meer de opmerking worden gelezen dat het 'vaderbeeld' in onze samen-

leving bezig is te verdwijnen (3). In het beeld dat de mens van God heeft, zien we soortgelijke veranderingen. De persoonlijke God verdwijnt, God wordt een iets, misschien nog 'handig' in tijden van crisis (4). Binnen dit patroon past ook Kushner's godsbeeld. „*Uw idee van een goede, maar beperkte God mag dan onmiddellijk incasseerbare troost aan mensen bieden, maar op rentetermijn wordt de prijs zo hoog, dat ieder ideaal, iedere hoop op een betere wereld verdwijnt*” (5) merkte een predikant van de Pinkstergemeente op tijdens een IKON-uitzending met Kushner. God is afwezig, is geen vader, of is machteloos: de wereld zonder Vader.

Ook in ons geloofsleven dreigt de aanwezigheid van God minder duidelijk te worden, doordat de afhankelijkheid van God minder op de voorgrond treedt. Daardoor wordt er minder gesproken over Gods leiding in het leven. We spreken gemakkelijker over onze verzekering dan over Gods zorg. Dit betekent in de geloofsopvoeding dat voor de kinderen de betekenis van het geloof minder gemakkelijk zichtbaar wordt. Het moet ook voor de kinderen duidelijk zijn dat hun ouders de leiding van God in hun leven ervaren.

Een gemeentelid dat onder niet gemakkelijke omstandigheden was opgegroeid, vertelde het geloof te hebben behouden *omdat hij had gemerkt dat zijn ouders steeds weer steun konden putten uit het geloof*. Dat is betekenisvolle overdracht: kinderen mee laten ervaren wat het geloof voor de ouderen betekent.

Literatuur

- (1) Ds C. van der Leest. Wat is gereformeerd? (De Vuurbaak, 1983).
- (2) Ds G. van den Brink: Pastorale Notitie Martyn Lloyd-Jones (Opbouw, 11 september 1987).
- (3) Het zou te ver voeren om in dit verband nader in te gaan op de vaderloze cultuur. Verwezen kan worden naar het 10e hoofdstuk van „Het kind in gezin en samenleving” (Dr R. W. M. Crouchs), en naar het tweede hoofdstuk van „Geloof in wording” (Roger Wind).
- (4) Tom ter Bogt: Opgroeien in Groenlo (De Horstink, 1987).
- (5) Ds J. J. Suurmond in „Daar sta ik voor” (IKON-krant, december 1986).

Abraham Kuyper, 150 jaar geleden geboren

Op 29 oktober j.l. was het 150 jaar geleden, dat Abraham Kuyper te Maassluis werd geboren. Zijn vader was daar predikant. Zijn moeder Henriette Huber was een Zwitserse. Zij gaf hem de eerste jaren zelf onderwijs.

Kuyper was al op jeudige leeftijd een bijzonder ventje. Toen hij 9 jaar was, de familie Kuyper was inmiddels naar Middelburg verhuisd, deed hij al zijn best anderen te bekeren. Zo zou hij een poging gedaan hebben een aantal matrozen het vloeken af te leren. Daarvoor nam hij uit de studeerkamer van zijn vader een tractaatje en las dat aan de matrozen voor. Hij wist dat tactvol aan te pakken. Om de matrozen gunstig te stemmen nam Abraham tegelijk een kist sigaren van zijn vader mee en verdeelde die onder zijn aandachtig gehoor.

Deze houding is typerend voor zijn latere optreden. Overigens zegt deze prille bekeringsijver ook wel wat over zijn opvoeding. Wellicht heeft het onderwijs van zijn moeder daartoe bijgedragen. Vooral in deze leeftijd is het van bijzonder belang, dat de ouders, volgens de belofte bij de doop gedaan, hun kinderen onderwijzen in de waarheid Gods. Merkwaardig is, dat Kuyper nog al geaard heeft tussen de keus van zeeman en predikantschap. Overigens zijn het beide avontuurlijke beroepen. Gelukkig koos hij tenslotte voor het ambt van predikant. Hoe zou de geschiedenis van gereformeerd Nederland geweest zijn, als Abraham zeeman geworden was?

In 1849 nam zijn vader een beroep naar Leiden aan. Na zijn gymnasiumstudie liet hij zich in 1855 als student in de theologie en letteren aan de universiteit te Leiden inschrijven. Zijn studie verliep zeer voorspoedig.

In 1858 kandidaats letteren, in 1861 kandidaats theologie. In 1862 volgde zijn promotie. Het jaar daarop trouwde hij met Johanna Hendrika Schaay. Volgens velen was het een werelds en ongelovig ding. Trouwens de jonge Kuyper was in die tijd bepaald niet gereformeerd. Hij was eerder een moderne theoloog. De buitengewoon begaafde Kuyper ontwikkelde een zeer grote werkkraft. Door zijn ijzeren tijdsbeheersing was het hem mogelijk bijzonder veel arbeid te verrichten.

Voor zijn vijftigste had hij een dagblad, de Standaard opgericht, een partij, de A.R.P., gesticht, een universiteit, de Vrije Universiteit, geschapen en een kerk, de Gereformeerde Kerk, gebouwd. Hoewel hij intussen twee zenuwcrisisen had doorstaan, begon hij toen aan zijn nationaal politieke loopbaan als partijleider en kamerlid. Op 64-jarige leeftijd werd hij minister-president.

Intussen verschenen van zijn hand 200 geschriften, w.o. Ons Program (1300 blz.) en A.R.Staatkunde (1400 blz.).

334 Naar schatting schreef hij bovendien

20.000 artikelen in Heraut en Standaard.

De belangrijkste gebeurtenis in zijn leven vond plaats in zijn eerste gemeente Beesd. Een oud vrouwtje, Pietje Baltus, was het middel in Gods hand om Kuyper tot bekering te brengen. Mee door haar invloed begon Kuyper de werken van Calvijn te bestuderen. De foto van Pietje Baltus heeft zijn leven lang op de schoorsteenmantel van zijn studeerkamer gestaan. De intellectueel Kuyper had in Pietje Baltus iemand van de kleine luyden ontmoet voor wiens bevrijding hij in de toekomst de strijd zou aanbinden. Kuyper werd toen de klokkenist, wij zouden zeggen de klokkeluider, van het gewone volk.

Kuyper wierp zich direct in de strijd voor kerkherstel. Hij riep de oude Ned. Herv. Kerk terug tot een oprecht belijden van de eigen belijdenis.

In 1866 ontmoette hij Groen van Prinsterer. Kuyper en Groen herkende elkaar als geestverwanten, als strijders voor hetzelfde doel. Groen bracht Kuyper er ook toe zijn eerste kerkelijk geschrift uit te geven.

In 1867 ging Kuyper naar Utrecht, waar hij ook de strijd voor kerkherstel aanbond. Helaas vonden de leidende orthodoxen hem te radicaal en Kuyper kwam alleen te staan. Het is hem later wel vaker overkomen.

In 1870 ging Kuyper naar Amsterdam, waar de strijd al in volle gang was. Hier kon hij zijn leidersgaven eerst goed ontplooiën. Bij zijn intreepreek begon het al. „Wij moeten verbouwen of verhuizen. De valse band van het ongereformeerde kerkbestuur zal eindelijk springen, zo wij de leus maar moedig opnemen, die in de autonomie, d.w.z. het zelfbestuur en zelfbeheer der gemeenten ligt.”

Terwijl de strijd voor kerkherstel woedde werd in 1880 de Vrije Universiteit gesticht. Kuyper zelf was een van de eerste hoogleraren. Natuurlijk was deze universiteit nog zeer klein van omvang. Kuyper verklaarde bij de opening, dat

hij met de universiteitsnaam zelf tot blozens toe verlegen was.

Bij de opening hield hij zijn bekende rede „Souvereïnniteit in eigen kring”. Die dag was een hoogtepunt in zijn leven.

In 1886 kwam de breuk. De doleantie brak door. Nadat een groot deel van de Amsterdamse kerkeraad was geschorst, was de breuk onontkoombaar. De uitgestoten kerken namen de Naam Nederduits Gereformeerde Kerken aan. In 1892 verenigde men zich met de kerken der Afscheiding. De Gereformeerde Kerken waren herboren.

Ook op politiek terrein boekte Kuyper overwinningen. De A.R.P. werd steeds sterker. In 1901 werd hij kabinetsformateur en daarna: eerste minister. Helaas viel het kabinet-Kuyper wat tegen wat de wetgevende arbeid betrof. Een tegenvaller was ook de spoorwegstaking in 1903. Toen het kabinet in 1905 viel was Kuyper's rol als minister uitgespeeld.

Mijn leermeester aan de Vrije Universiteit prof. Anema, zei eens op college, dat het ook een dwaasheid was om aan een theoloog een hoge politieke functie te geven, omdat theologen daarvoor bij uitstek ongeschikt waren.

Nu behoorde Anema tot de jongeren, die in de nadagen van Kuyper niet voor de hand van de leider wilden buigen. Kuyper zelf bleef ook na zijn aftreden als eerste minister, hij was toen 68 jaar, een harde werker, maar zijn aftakeling werd steeds duidelijker.

Een hoogtepunt in zijn leven was nog de demonstratie op 18 november 1918 toen een groot aantal soldaten (vooral uit Friesland) naar Den Haag kwam in verband met de revolutiepoging van Troelstra. Zij kwamen ook voor het huis van Kuyper demonstren. Daarbij zongen zij het Friese volkslied, het Wilhelmus en de lievelingspsalm van Kuyper ps. 89; „Hoe zalig is het volk, dat naar uw klanken hoort”.

De toen 81-jarige Kuyper had al in 1899 zijn vrouw verloren. Zij bezweek aan typhus. De familie Kuyper was toen in Zwitserland, waar men vaak met vakantie vertoefde. Kuyper zelf was een enthousiaste bergbeklimmer. Mevr. Kuyper werd in Meiringen begraven. Haar graf bevindt zich nog vlak bij de ingang van de kerk en wordt regelmatig door Nederlandse vakantieangers bezocht.

Op 8 november 1920 stierf Kuyper. Dat hij nog niet vergeten was bleek uit het feit, dat er zoveel kamerleden naar zijn begrafenis gingen, dat de Kamer wegens het ontbreken van het quorum niet vergaderen kon.

Dit zijn zo maar enkele momenten uit het drukke, bewogen leven van Abraham de Geweldige. Een man, die in zijn leven veel tegenstand en kritiek te verdragen had. Hij had ook veel gebreken. Hij lokte tegenstand uit. Hij was ijdel en soms ook hard tegenover hen, die hem

tegenstonden. Aan de andere kant waren er zeer velen, die met hem dweepten.

In zijn herdenkingsrede in de Kamer, zei de voorzitter, dat Kuiper scheiding der geesten bracht. Voor de een was hij de van God gegeven leider, voor anderen een steen des aanstoots. Dat was het gevolg van de grote gaven aan dit geniale mensenkind toebedeeld.

Ik herinner me nog, dat ik als klein kind de disputen van mijn vader en van mijn grootvader van moederszijde meemaakte. Deze grootvader was met de doleantie meegegaan en verafgoodde Kuiper. Mijn vader, zoon van een afgescheiden predikant, had veel kritiek op Kuiper. Toch las hij ook trouw de Heraut. We mogen bij deze Kuiperherdenking niet voorbijzien, dat Kuiper het was die de ingedommelde gereformeerde gezindte heeft wakker geschud.

Met inzet van alle krachten heeft hij ervoor gestreden heel het volk te brengen naar de gereformeerde religie. Als geen ander heeft hij gebouwd aan de Gereformeerde Kerken. Ook de Vrijem-Geref. Kerken en de Ned. Geref. Kerken zijn daaruit voortgekomen. Ook wij zijn geestelijke nazaten.

Het is triest te moeten constateren, dat die geestelijke nazaten van Kuiper nu zo verdeeld zijn.

Later is er terecht kritiek gekomen op verscheiden constructies van Kuiper, zoals de leer van de veronderstelde wedergeboorte, de leer van de pluriformiteit, de gemene gratie en zijn vaak scholastieke aanpak.

Bij deze kritiek werd vaak onvoldoende beseft hoe nauw wij toch geestelijk met Kuiper verbonden zijn.

„Mee door Kuiper zijn de christenen vanuit hun minderwaardigheidsgevoel als 'Nachtschool' opgewaakt tot een getuigenis tegen de geest der eeuw op alle terreinen, van het leven”.

Ik eindig met een door Kuiper zelf geschreven gedicht, dat zijn levensdoel duidelijk omschrijft.

„Voor mij, één zucht beheerst mijn leven,
Eén hoger drang drijft zin en ziel
En moog mij d'adem eer begeben,
Eer ik aan dien heil'ge drang ontviel;
't Is om Gods heil'ge ordonnantiën,
In huis en kerk, in school en staat,
Ten spijt van 's werelds remonstrantiën,
Weer vast te zetten, 't volk ten baat.
't Is om de ord'ningen des Heren,
Waar Woord en Schepping van getuigt,
In 't volk zo helder te graveren,
Tot weer dat volk voor God zich buigt!”

P. C. van Wijk, Zaltbommel

Terloops...

Crisis-geluiden en wij

Reeds jaren komt in de socialistische pers de vraag aan de orde, of de gevolgde koers van het socialisme wel de juiste is. Ook komt wel de vraag naar voren, of het socialisme nog wel zin heeft en de toenemende geluiden over een samengaan van de socialisten met de liberalen bewijst, dat men wel bereid is een andere koers te gaan varen dan voorheen. Voor de actuele politieke vragen heeft de Partij van de Arbeid nauwelijks nog aan antwoord. Men beseft inmiddels wel, dat de marges erg klein zijn geworden en dat ook de socialisten, als ze in het kabinet zouden zitten, op de bezuinigingstoer zouden moeten.

De rooie rakkers van tientallen jaren geleden zongen hun strijdlieden. Dwars door de strijd heen zou de verandering komen. Hoor maar:

*'Het volk, het volk zijt gij,
gij, hongermartelaren,
hebt recht op heerschappij.*

*Vernietig gij de wereld,
die u zo lang bedroog,
dan rijst uit de oude puinen
een nieuwe wereld hoog.'*

Veel 'hongermartelaren' van toen zitten inmiddels op het groene kussen, zijn directeurs van grote bedrijven of banken en voor hen is de nieuwe wereld reeds werkelijkheid geworden.

De vraag hierbij blijkt in hoeverre ze nu solidair zijn met degenen, die het nog niet zover hebben gebracht. Die vraag komt niet alleen tot hen, ook tot ons.

Navolgers van God

We zijn navolgers van God. Navolgen betekent heel eenvoudig: leven naar evangelie. In Mattheüs 11 openbaart Jezus Zich als de Zoon des mensen. Niemand kent Hem eigenlijk dan de Vader alleen. Niemand kent ook de Vader dan de Zoon en hen, aan wie de Zoon het wil openbaren. En dan volgen de bekende woorden: 'komt tot Mij...., neemt mijn juk op..... en gij zult rust vinden...'

Jezus navolgen betekent: Zijn juk opnemen.

Jezus navolgen wil zeggen: je zelf verloochenen en achter Hem

aangaan. In de navolging van God wordt de mens, de *echte* mens openbaar.

Wat betekent dat nu temidden van allerlei crisis-geluiden? Wat moeten we er concreet mee temidden van baanlozen en werkzoekenden, van bijstandsmoeders en miniumloners? We zullen het sociale gezicht van de Heiland moeten laten zien.

Dat kan op verschillende manieren. Er zijn veel mogelijkheden voor helpende handen. En met dat soort handen kun je verschillende kanten uit. Daar zijn geen reglementen voor, ook geen gebruiksaanwijzingen.

Of het zou moeten zijn het bekende woord uit 1 Joh. 4: 'Indien wij elkander liefhebben, wordt Gods liefde in ons volmaakt'.

Elkander liefhebben: dat zal heel concreet moeten worden ingevuld. Zoals Jezus het deed: met helpende handen!

In bewogenheid!

Redactie ontving

Zonde, onder redactie van drs A. G. Knevel. Theologische Verkenningen deel 3. 108 blz., f14,50; uitg. J. H. Kok, Kampen.

Henk ten Have en Gerrit Kisma, Geneeskunde tussen droom en drama. Voortplanting, ethiek en vooruitgang. 208 blz., f29,90; uitg. Kok, Agora, Kampen.

Douwe N. Wouters, Aids, een testcase voor de kerk. 114 blz., f14,90; uitg. J. H. Kok, Kampen.

Dr H. Baarlink, Romeinen I. Een praktische bijbelverklaring. Tekst en toelichting. 135 blz., f22,50; uitg. J. H. Kok, Kampen.

A. M. Donner, Wie maakt de geschiedenis? In de serie Kuiper-voordrachten. 142 blz., f24,50. Uitg. J. H. Kok, Kampen.

Dr J. Stellingwerff, Dr Abraham Kuiper en de Vrije Universiteit. 365 blz., f37,50; uitg. J. H. Kok, Kampen.

Ruth Herzog, Sjaloorn, Naomi? Brief aan een kleindochter. 146 blz., f24,50; uitg. J. H. Kok, Kampen.

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Emmeloord

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds M. H. T. Bieuwenga, predikant van de gemeente van Zoetermeer.

Ned. Geref. Kerk van Urk

De kerkeraad van Urk heeft een beroep uitgebracht op ds A. den Boer, predikant van Bunschoten/Spakenburg.

Ned. Geref. Kerk van Breda en de Ned. Geref. Kerk van Katwijk

De kerkeraden van deze gemeenten hebben een beroep uitgebracht op kandidaat G. J. Zwarts te Rotterdam.

Uit breder kring

Opbouw- en toerustingsdagen van de vereniging „De Christenvrouw”

Belangstellende christenvrouwen zijn van harte welkom op dinsdag 24 november 1987 in het gebouw „de Schutse” bij de Geref. Kerk, Onnasstraat te Steenwijk.

Spreker: Ds O. Bottenbley uit Lemmer.

Onderwerp: „Vrijheid in gebondenheid”.

Ca. 8 minuten lopen vanaf station NS.

De dag duurt van 10.15 uur tot 14.30 uur. Koffie vanaf 9.45 uur. S.v.p. lunchpakket meenemen. Toegang vrij (collecte). Boekentafel aanwezig.

„De Christenvrouw” is een landelijke vereniging (opgericht 8 januari 1981) met als doel om vanuit de Bijbel, het voor alle tijden onfeilbaar gezaghebbend Woord van God, christenvrouwen behulpzaam te zijn om te komen tot een beter inzicht en betere kennis omtrent de problemen van deze tijd ten aanzien van gezin, maatschappij, staat en cultuur.

Inlichtingen: Gagels 15, 9466 PJ te Gasteren, tel. 05923-419.

Cursussen voor predikanten en catecheten

1. Catechiseren rond het Credo

De bedoeling van deze vierdaagse cursus op het Theologisch Seminarium Hydepark is om de deelnemers in de gelegenheid te stellen zich in het eigen catechiseren te verdiepen.

Daarbij staat het Credo centraal. Van de deelnemers

wordt verwacht, dat ze enig inhoudelijk voorwerk verrichten, zodat de resultaten tijdens de cursus uitgangspunt kunnen zijn voor het ontwikkelen van materiaal, het opzetten van lessen en het oefenen met werkvormen.

Data: maandag 1 t/m donderdag 4 februari 1988.

Kosten: f223,50 (incl. overnachting, maaltijden en materiaal).

Begeleiding: Drs. E. R. Jonker en C. J. Visser.

Aanmelding: Hydepark,

postbus 220, 3940 AE Doorn, 03438-14041.

2. Het groepsgesprek over geloven.

Wie met jongeren werkt in gespreksgroep of catechese zal hun leef- en beleavingswereld serieus willen nemen. Maar is het ook mogelijk om in die context de bijbel, God, Jezus ter sprake te brengen? En: Hoe doe je dat dan?

Deze vragen staan centraal en worden theoretisch en praktisch uitgewerkt in deze driedaagse cursus.

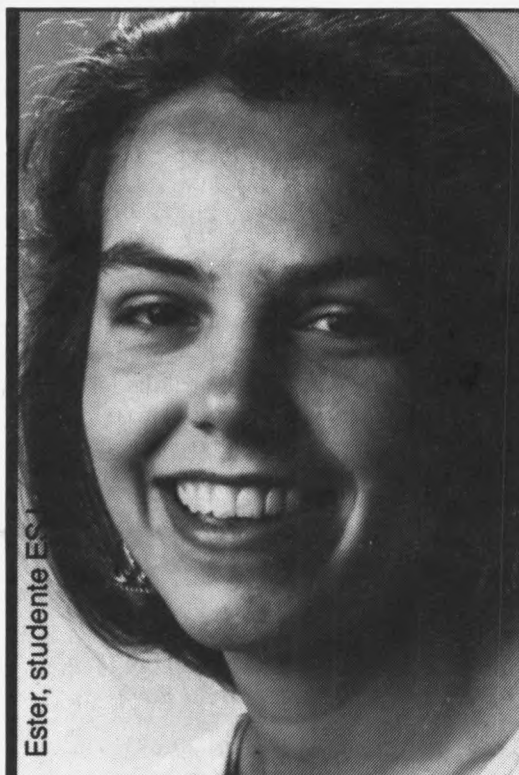
Er is ook ruimte voor oefening van houding en vaardigheden en het bespreken van leersituaties.

Data: maandag 25 t/m woensdag 27 oktober 1988. Plaats: Catechetisch Centrum Kampen.

Kosten: f140,- (incl. overnachting, maaltijden en materiaal).

Begeleiding: C. J. Visser m.m.v. drs J. J. de Lange.

Aanmelding: Catechetisch Centrum, postbus 5021, 8260 GA Kampen, 05202-92670.

Ester, studente ESJ

'ESJ, een goed idee!'

De Evangelische School voor Journalistiek, een vierjarige opleiding met een uitgesproken christelijk karakter. Het programma is breed, praktisch en vormend. Na de ESJ heb je een goede kans op een baan, zowel bij orthodox-protestantse bladen als bij algemene instellingen. Een ideale opleiding als je goed nieuws door wilt geven. De ESJ is door de overheid erkend; je komt dus in aanmerking voor een rijksstudietoelage. Aanmelden voor 6 maart 1988.

Evangelische Hogeschool

Grote Haag 23
Postbus 957
3800 AZ Amersfoort
Tel. 033-621731

Stuur mij vrijblijvend informatie over de ESJ

(postzegel niet nodig)

Naam: _____

Adres: _____

Postcode/Plaats: _____

Evangelische Hogeschool • Antwoordnummer 151
3800 VB Amersfoort • Tel. 033-621731

1. Catechiseren rond het Credo

De bedoeling van deze vierdaagse cursus op het Theologisch Seminarium Hydepark is om de deelnemers in de gelegenheid te stellen zich in het eigen catechiseren te verdiepen.

Daarbij staat het Credo centraal. Van de deelnemers

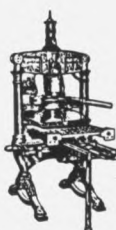
Te huur:

voor winter en zomervakantie

ons 6-pers. appartement in het **Tirolerdorp Axams**

voorzien van vele extra's zoals, zwembad, sauna e.d.

Tel. 01862-2596.

druckers sinds 1901

BIJ GEBORTE- EN HUWELIJKSKAARTEN
ONTVANGT U EEN AARDIGE ATTENTIE.

Drukkerij „Steenbergen”

Nooitgedacht 3 - 3701 AL Zeist - Tel. 03404-22452
Gevestigd sinds 1901

Boeken, Periodieken en
Handelsdrukwerk